

Деревянко Б.В. Про застарілість і неточність поділу права на приватне і публічне. *Традиції та інновації розвитку приватного права в Україні: освітній вимір*: матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Полтава, 5 червня 2020 р.). Полтава: ПУЕТ, 2020. С. 58–62.

ПРО ЗАСТАРІЛІСТЬ І НЕТОЧНІСТЬ ПОДІЛУ ПРАВА НА ПРИВАТНЕ І ПУБЛІЧНЕ

Деревянко Б.В., д.ю.н., професор

Протягом декількох останніх десятиліть в Україні та деяких інших державах Європи та світу поширилося застосування термінів «приватне» право і «публічне» право. У навчальних програмах значної кількості ЗВО крім застарілої дисципліни «Основи римського права» містяться дисципліни «Міжнародне приватне право» та «Міжнародне публічне право». 23 червня 2005 року в Україні було прийнято Закон «Про міжнародне приватне право» [1]. У багатьох державах світу досі наявний поділ галузей права на галузі «приватного» та «публічного» права. Проте заглиблення у теорію та історію права викликає появу питань «а чи виправданий та чи потрібний такий поділ?», «чи є у ньому практична необхідність сьогодні?», «чи вірно поділено галузі права?», «хто і коли провів цей поділ галузей та чи не слід його переглянути або взагалі скасувати?».

Первинний поділ схожих на сучасні галузей права на галузі «приватного» права та галузі «публічного» права відбувся за часів Давнього Риму. Принаймні так стверджується у більшості відомих історичних джерел. Сьогодні відомо, що значна частина знань римської цивілізації була привласнена у цивілізації етрусків та давніх єгиптян; відповідно, цивілізація давніх єгиптян привласнила собі знання вавилонян, асирійців та ще більш давніх народів. Не будемо виявляти «першопрохідця», але право з'явилося із появою перших суспільств, а тому і поділ його, можливо, відбувся дуже давно. Проте станом на сьогодні право серйозно змінилося та розвинулося, а тому названий поділ потребує як мінімум уточнення і коригування.

Дерев'яно Б.В. Про застарілість і неточність поділу права на приватне і публічне. *Традиції та інновації розвитку приватного права в Україні: освітній вимір*: матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Полтава, 5 червня 2020 р.). Полтава: ПУЕТ, 2020. С. 58–62.

У Давньому Римі ще до нової ери галузі права та окремі відносини і правові інститути, покликані захищати права та інтереси держави, було віднесено до «публічного» права; а галузі, відносини та правові інститути, головним завданням яких було забезпечення реалізації та захисту інтересів окремої особи – громадянина, підданого, іноземця або навіть раба (у меншому обсязі, ніж інших), було віднесено до права «приватного». Нормативне та документальне закріплення наведеного поділу у теорії та законодавстві пов'язують із ім'ям відомого римського юриста Ульпіана, який жив вже у часи нашої ери. Поділ права ним було сформульовано висловом «Публічним правом є те, що належить до положень римської держави; приватним – що належить до користі окремих осіб».

Наведений вище поділ права на «приватне» і «публічне» був вагомим досягненням для відносин, що існували у праві та суспільстві дві тисячі років тому. Проте сьогодні він виглядає достатньо однобоким і таким, що не враховує багато відносин та їх властивостей, які оточують основні відносини у праві стосовно певної особи, групи осіб чи державного органу або самої держави. Зокрема, при поділі права та його галузей на «приватне» і «публічне» не була врахована велика кількість інтересів, що мала місце у кожній галузі. В.К. Мамутов неодноразово наголошував, що після прогресивного станом на дві тисячі років тому поділу права на «приватне» і «публічне», сьогодні право значно змінилося. А отже, стереотипи двотисячолітньої давнини не можуть бути ефективними сьогодні. Академік зазначив, що багатьом юристам стало зрозуміло, що спроби вирішення економічних проблем із позицій приватноправової концепції не увінчалися успіхом, оскільки ця концепція неадекватна сучасній економіці [2, с. 93; 3, с. 78].

Повертаючись до «приватного права» та його можливої концепції розвитку, слід знову нагадати слова академіка В.К. Мамутова про те, що сьогодні можна і потрібно уточнити і доповнити положення, визначені давніми

Деревянко Б.В. Про застарілість і неточність поділу права на приватне і публічне. *Традиції та інновації розвитку приватного права в Україні: освітній вимір*: матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Полтава, 5 червня 2020 р.). Полтава: ПУЕТ, 2020. С. 58–62.

римлянами дві тисячі років тому. Зокрема слід уточнити, що насправді немає жодної галузі «публічного» права або галузі «приватного» права. У кожного суб'єкта права – одноосібного чи колективного (людини, громадянина (підданого), підприємства, установи, організації, держави, міждержавного утворення тощо) є свої інтереси. Усі суб'єкти права намагаються реалізувати свої інтереси у межах усіх наявних сьогодні і штучно визначених та визнаних більшістю юристів самотійних та комплексних галузей права. А отже, є публічні і приватні інтереси, які мають місце у кожній галузі права. Наприклад, цивільне право не обмежене у публічних інтересах, оскільки держава через зміну у правах і обов'язках окремої людини намагається реалізувати свою політику; так само адміністративне право не обмежене у приватних інтересах, оскільки які б найважливіші публічні інтереси не намагалася досягнути держава, все одно вона змушена брати до уваги інтереси окремої людини, яка також є суб'єктом адміністративного права [4, с. 247].

Взагалі поділ права (його галузей) на «приватне» і «публічне» є умовним. На це серед іншого вказують норми названого вище Закону України «Про міжнародне приватне право». Стаття 1 «Визначення термінів» сьогодні містить 11 термінів, серед яких термін «приватне право» відсутній. Натомість у підпункті 1 частини 1 цієї статті міститься термін «приватноправові відносини», що означає – відносини, які ґрунтуються на засадах юридичної рівності, вільному волевиявленні, майновій самотійності, суб'єктами яких є фізичні та юридичні особи [1]. При цьому статтею 14 цього Закону допускається застосування імперативних норм [1]. Тобто законодавець веде мову не про право чи його галузі, а про відносини [4, с. 247]. При цьому не заперечує проте застосування у відносинах, які ґрунтуються на засадах юридичної рівності, імперативних норм.

В окремих державах світу та Європи, зокрема й економічно розвинених, правову та економічну систему яких намагається копіювати Україна,

Дерев'яно Б.В. Про застарілість і неточність поділу права на приватне і публічне. *Традиції та інновації розвитку приватного права в Україні: освітній вимір*: матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Полтава, 5 червня 2020 р.). Полтава: ПУЕТ, 2020. С. 58–62.

застосовуються терміни «приватне» право та «публічне» право. Проте у них це розуміється скоріше як данина традиціям, аніж закликом до дії. Взагалі за предметом та об'єктом регулювання, обсягом правовідносин тощо галузі права більшості економічно розвинених держав відрізняються між собою. Так само одна галузь права, визнана самостійною або комплексною в Україні, може бути розділена на декілька галузей права у певній європейській державі чи США. І ці «європейські» чи «американські» галузі права знаходитимуться по різні боки – серед галузей «приватного права» і серед галузей «публічного права». Ситуація може бути і протилежною коли певна «їхня» галузь права знайде місце серед різних галузей права українського [4, с. 247-248].

Загалом наявність у праві англomовних держав термінів «приватне право» та «публічне право» навряд чи може бути аргументом для продовження їх застосування у тому ж сенсі, що сьогодні. Англійська мова на відміну від української та інших слов'янських мов не застосовує велику кількість суфіксів та закінчень у словах, не передбачає зміну слів за відмінками, не застосовує велику кількість прикметників, віддієслівних іменників і взагалі підходить до трактування понять більш спрощено [4, с. 248]. Тому будь-який англomовний термін можна перекласти варіативним синонімічним рядом термінів української чи іншої слов'янської мови, серед яких слід обрати максимально вірний і точний. У межах будь-якої галузі українського права можна знайти приклади застосування неточних з точки зору логіки та філології термінів, що застосовуються десятиліттями або століттями, і не змінюються через небажання змінювати усталені традиції.

Підняті проблеми глибше проаналізовано у науковій статті [4], але і поверхневого погляду достатньо для того, щоб зрозуміти застарілість застосування конструкцій «приватне» право і «публічне» право, які як мінімум треба трансформувати. Першим варіантом трансформації може бути застосування термінів «приватні інтереси» та «публічні інтереси» у межах тієї

Дерев'янюк Б.В. Про застарілість і неточність поділу права на приватне і публічне. *Традиції та інновації розвитку приватного права в Україні: освітній вимір*: матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Полтава, 5 червня 2020 р.). Полтава: ПУЕТ, 2020. С. 58–62.

або іншої галузі права. Другим варіантом трансформації може бути повна відмова від термінів «приватне» та «публічне» право на користь наголошення на наявності галузей права, які у більшій мірі стосуються та захищають права та інтереси:

- держави;
- підприємства, установи, організації;
- людини.

Список використаних джерел:

1. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 року № 2709-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 32. Ст. 422.
2. Макутов В. Посилення публічних засад у правовому регулюванні господарської діяльності. *Право України*. 2009. № 9. С. 83–94.
3. Дерев'янюк Б.В. Послуги у сфері освіти: правове регулювання: монографія: монографія / Б.В. Дерев'янюк; МВС України, Донецький юридичний інститут. Донецьк: Видавничий дім "Кальміус", 2013. 387 с.
4. Дерев'янюк Б. Міркування про необхідність запровадження концепції розвитку «приватного права» та визначення її назви і змісту. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 4. С. 245–250.